

Geen mens meer in Gaza

Ander werk van Anna Krijger

Hipsters, baarden, martelaren.
Ontmoetingen in Israël en Palestina (2017)

Anna Krijger

Geen mens meer in Gaza

Gesprekken over waardigheid en troost

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV

2026

Deze publicatie kwam mede tot stand door ondersteuning van
The Rights Forum.

Copyright © 2026 Anna Krijger

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of open-
baar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.
Ook tekst- en datamining van deze uitgave is niet toegestaan
zonder schriftelijke toestemming van de uitgeverij.

Omslag en foto auteur Irwan Droog
Omslagbeeld Mohammed Shurrah
Binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 253 2018 8 / NUR 320
www.querido.nl

No, there is no terrible thing coming for you in some distant future, but know that a terrible thing is happening to you now. You are being asked to kill off a part of you that would otherwise scream in opposition to injustice. You are being asked to dismantle the machinery of a functioning conscience. Who cares if diplomatic expediency prefers you shrug away the sight of dismembered children? Who cares if great distance from the bloodstained middle allows obliviousness? Forget pity, forget even the dead if you must, but at least fight against the theft of your soul.

– Omar El Akkad, *One Day, Everyone Will Have Always Been Against This*

Het lijkt misschien vreemd dat mensen die hun macht al met geweld hebben afgedwongen, toch zoveel moeite doen om hun plundersingen goed te praten. Maar zelfs plunderaars blijven mensen, en het is onvermijdelijk dat hun gewelddadige ambities botsen met het knagende schuldgevoel dat optreedt wanneer ze hun slachtoffers recht in de ogen kijken. En daarom is er een verhaal nodig; een verhaal dat een muur optrekt tussen henzelf en degenen die ze willen onderdrukken en beroven.

– Ta-Nehisi Coates, *De boodschap*

Inleiding

Den Haag, zondagmiddag 15 juni 2025. De rode massa, hier en daar onderbroken door de zwart-wit geblokte keffiyehs en het lichtbruin van de kartonnen bordjes die in de lucht worden gehouden, schuifelt van het Malieveld, langs de Hofvijver en het Vredespaleis weer terug naar het beginpunt. Voor de tweede keer hebben verschillende maatschappelijke organisaties een Rode Lijn-protest georganiseerd. Het eerste was op 18 mei, toen waren er al 100.000 mensen op de been tegen het Israëlbeleid van het kabinet-Schoof. Het was de grootste demonstratie in de afgelopen twintig jaar. Dit keer kan ik er gelukkig ook bij zijn.

Het is droog, en met 21 graden aangenaam warm. Goed demonstratieweer. Dat zal bijdragen aan de grootsse opkomst, maar ik geloof dat de wanhoop over de aanhoudende passiviteit van onze regering de voornaamste reden is dat er dit keer zelfs zo'n 150.000 mensen in het gepaste tempo van een begrafenisstoet door de Haagse binnenstad lopen. Demissionair premier Dick Schoof – twee weken eerder is het kabinet voor de eerste keer gevallen – voelt nu zelfs de noodzaak om te reageren op het protest. Op zijn social media laat hij weten

dat hij de demonstranten ‘ziet’ en ‘hoort’. Over het nemen van maatregelen tegen Israël, de hele reden waarom al deze mensen zich in overvolle treinen hebben gepropt om hier vandaag te kunnen zijn, schrijft hij niets. Op dat moment zijn er al minstens 55.000 Palestijnen in Gaza vermoord.

Een enkele kwinkslag daargelaten (‘Schoof, ben je doof?’ en ‘Demissionair, I don’t care’) zijn het vooral hartenkreten waar de woede van afspat die op de bordjes zijn geschilderd. ‘Stop the genocide!’ ‘Pvv, vvd, bbb, nsc, jullie hebben bloed aan jullie handen.’ ‘Zwijgen = medeplichtig!’ ‘Never again is now!’ Het zijn grote woorden. Maar voor wie al meer dan anderhalf jaar, dag in, dag uit, live onschuldige mensen van hun ledematen gescheiden ziet worden, is dit het enige passende formaat.

Dan, ter hoogte van de Koningskade, zie ik haar. Een oudere dame, klein van stuk. Ze draagt een rood gekleurd bord aan een witte stok met daarop geschreven in witte letters: ‘In Gaza wonen ménsen!’ Ménsen. Het accent op de e als handen die je schouders beetpakken en je door elkaar schudden. Is het dan nog niet tot ons doorgedrongen?! In een flits zie ik de beelden voor me die de afgelopen tijd dagelijks op m’n scherm verschijnen: uitgehongerde, wanhopig schreeuwende mannen, vrouwen en kinderen die met een lege pan in de hand gedwongen zijn elkaar te verdrukken om een lepel waterige soep.

Deze mevrouw heeft ze ook gezien. De hele wereld heeft ze inmiddels gezien. Waren het deze beelden die haar ertoe brachten de menselijke status van de Palestij-

nen in herinnering te brengen? Of waren het woorden, zoals die van de Israëlische legerofficier die Palestijnen ‘menselijke dieren’ noemde? Van president Trump, die aankondigde dat Gaza ‘leeggeveegd’ moest worden?

Ik twijfel te lang of ik haar moet aanspreken. Ik hou met een half oog m’n groepje in de gaten, iemand roept me, ik schuif een paar lichamen op naar rechts, en dan ben ik haar al kwijt. De vuistslag op dik karton is weer opgegaan in de rode massa.

Twee maanden later, opnieuw een zondagmiddag. Op Cinematheque Plaza, ten oosten van het centrum van Tel Aviv, is een protest aan de gang met enkele tientallen deelnemers. Dit op initiatief van It’s Time, een coalitie van zo’n zestig Israëlische vredes- en burgerrechtenorganisaties. Ze hebben uiteenlopende taakopvattingen: de ene zet zich in voor de vrijlating van de vijftig Israëlische gijzelaars in Gaza, van wie er op dat moment nog zo’n twintig in leven zijn, andere voeren normaal gesproken actie tegen de Israëlische bezetting van de Westelijke Jordaanoever. Maar nu is het gemeenschappelijke doel: een einde aan de oorlog.

Ik ben twee weken in Israël en Palestina om onderzoek te doen voor dit boek. Ik word vergezeld door mijn vriend Irwan. Het is nu begin augustus en we zouden hier eigenlijk half juni al zijn, maar toen werden alle vluchten geannuleerd voor wat later de ‘Twaalfdaagse Oorlog’ tussen Israël en Iran zou worden genoemd. Nu zijn we er eindelijk, midden in een hittegolf die de temperatuur lokaal opstuwt naar een niet heel comfortabe-

le 50 graden. Ik voer gesprekken, bezoek verschillende plaatsen, spreek af met oude bekenden en hang overal een beetje rond. Vooral dat laatste blijkt toch een onmisbare bijdrage te leveren aan het begrijpen en duiden van de geleefde ervaring van de verdrijving en vernietiging van het Palestijnse volk. En van de overtuiging van een groot deel van de Israëliërs dat dit een noodzakelijkheid is, of in ieder geval niet iets om van wakker te liggen.

Het doet me goed om weer in Tel Aviv en Oost-Jeruzalem te zijn, waar ik tussen 2014 en 2017 woonde en werkte. Maar alles wat ik deze weken zie, voel en meemaak, staat in de donkerste schaduw die ik in mijn leven over de wereld heb zien vallen: de genocide in Gaza. Het maakt de koffie bitter, de maaltijden te overdadig en winkelbezoek akelig frivol. Ook Joodse Israëliërs hebben verdriet, voelen zich verslagen en boos. De aanslagen van Hamas op 7 oktober 2023 hebben oude wonden opengereten en nieuw trauma veroorzaakt. Het trieste en onzekere lot van de gijzelaars in Gaza beheerst de media en het dagelijks leven. Maar voor de overgrote meerderheid van de bevolking stopt het daar. Wat er in Gaza gebeurt met de Palestijnen is een amalgaam van ruis op de achtergrond, nepnieuws en slechte pr. Dat blijkt ook uit de gesprekken die ik deze middag heb terwijl ik ‘rondhang’ op de demonstratie in Tel Aviv.

De organisatie heeft een grote witte tent opgezet. Demonstranten en geïnteresseerde voorbijgangers kunnen plaatsnemen op witte plastic stoeltjes om te luisteren naar activisten, deskundigen of spokenwordartiesten. De plek van samenkomst wordt begrensd door drang-

hekken waaraan grote banners hangen met teksten in het Hebreeuws en het Arabisch. ‘Protesttent voor een einde aan de oorlog’ staat er. De Israëliisch-Palestijnse organisatie Standing Together heeft een eigen kraampje waar geld wordt ingezameld en T-shirts worden verkocht die je met verf van een tekst kan voorzien. Ik maak een praatje met een van de jonge vrouwen die achter het kraampje staan. Het protest is al een paar uur bezig en ik ben benieuwd hoe de sfeer tot nu toe is geweest. Een paar dagen daarvoor was een soortgelijke bijeenkomst voortijdig gestaakt omdat de deelnemers fysiek werden bedreigd door een grote groep tegendemonstranten. Er is niet zoveel weerstand tegen demonstrerende families en geliefden van de gijzelaars, maar ook opkomen voor Palestijnse levens, dat gaat veel Israëliërs toch echt te ver. Ook de politie heeft het niet zo op deze ‘landverraders’. De agenten ter plaatse hadden de activisten een ultimatum gegeven: over een halfuur gaan wij weg, dus als je wilt dat dit goed afloopt, kunnen jullie maar beter vóór die tijd zijn vertrokken.

Vandaag verloopt alles gelukkig rustig, zegt de vrouw, die zich voorstelt als Naomi. Ik vraag haar of we een rondje langs de dranghekken kunnen maken om de spandoeken en borden te bekijken. Enkele zijn alleen in het Hebreeuws, die vertaalt ze voor me. Terwijl we eraartoe lopen vraag ik aan haar hoe het voelt om zoveel woede en zelfs agressie op te roepen bij haar landgenoten. Ze beaamt dat het niet leuk is om voor ‘nazi’ te worden uitgemaakt, maar zolang het niet haar vrienden zijn die het zeggen, valt het nog best mee. O ja, over

nazi's gesproken, gaat ze verder: 'Wat vinden Israëliërs het absurd dat de Russen de propaganda van het Kremlin geloven dat ze in Oekraïne tegen de "nieuwe nazi's" vechten. Maar zelf slikken ze het net zo goed als het om Palestijnen en Joodse vredesactivisten gaat.' We stoppen bij een bord dat roze is geschilderd met bruine letters eroverheen. In het Hebreeuws staat er *yaldim hem yaldim*, zegt Naomi: 'Kinderen zijn kinderen.' We blijven er even in stilte naar kijken. Iedereen hier weet over welke kinderen het gaat. Ze worden op 65 kilometer hiervandaan in een hermetisch afgesloten gebied ongehinderd gebombardeerd en uitgehongerd. In het beste geval beschouwt Israël ze als 'minderjarigen', in het slechtste geval als 'terroristen in de dop'. Hoe dan ook belichamen ze een Palestijnse toekomst – en daarmee een bedreiging. Niet alle kinderen zijn kinderen.

Den Haag

‘Ik sta hier te spreken terwijl een partij hier in de Kamer, de Partij voor de Dieren, net een plaatje deelt. Het lijkt heel onschuldig, “We gaan trakteren op watermeloenen”, terwijl je weet dat dat een symbool is voor de steun voor Hamas,’ zegt Dilan Yeşilgöz, partijleider van de vvd. ‘Dit is het niveau dat we hier hebben bereikt, voorzitter. En ik hoop dat het kabinet de aanpak van Jodenhaat heel erg serieus zal oppakken.’

Het is de dag na Prinsjesdag, 2024. In de Tweede Kamer vinden de Algemene Politieke Beschouwingen plaats: het debat waarin de hoofdlijnen van het kabinetsbeleid worden besproken. Esther Ouwehand, partijleider van de Partij voor de Dieren, heeft zojuist een foto op haar social media geplaatst van twee grote schalen met stukken watermeloen op een van de ronde tafeltjes buiten de plenaire zaal. Het seizoen loopt op z’n einde en dit zijn, eerlijk is eerlijk, niet de meest smaakvolle watermeloenen waar ooit op getrakteerd is – ik werk op dat moment op de Tweede Kamerfractie van de PvdD en heb ze even aan een smaaktest kunnen onderwerpen. Maar het gebaar aan de collega-volksvertegenwoordigers is ondergeschikt aan de blijk van solidariteit met de Pales-

tijnen in Gaza die op dat moment al bijna een jaar lijden onder genadeloos oorlogsgeweld.

De watermeloen, met de kleuren rood, groen, zwart en wit, verwijst naar de Palestijnse vlag, die dezelfde kleuren heeft. Uitingen van Palestijns nationalisme worden in Israël sinds zijn oprichting en sinds de bezetting in Palestijns gebied niet getolereerd. Er is geen officiële wet die het tonen van de vlag verbiedt, maar wie het doet wordt vrijwel zeker gearresteerd. Een uitzonderlijk geval waarin er toch massaal met Palestijnse vlaggen gewaaid werd, was in mei 2022 in Oost-Jeruzalem, op de dag van de begrafenis van de bekende Palestijnse journaliste Shireen Abu Akleh. Eerder die week werd Abu Akleh doodgeschoten door een Israëlische soldaat terwijl ze, duidelijk herkenbaar als journalist met persvest en helm, verslag deed van een inval van het leger in de stad Jenin op de Westelijke Jordaanoever. De vlaggen die de rouwenden vasthielden, werden door soldaten uit hun handen gerukt. Op beelden is te zien hoe de mannen die de kist met het lichaam van Abu Akleh dragen vervolgens worden aangevallen, waardoor ze hun evenwicht verliezen en de kist bijna op de grond valt.

Vanuit Israëlisch perspectief is het begrijpelijk dat een Palestijns nationaal bewustzijn een bedreiging vormt. Een verenigd volk is moeilijk tegen elkaar uit te spelen en, fundamentele, bestaat ook daadwerkelijk. En dat is bijzonder problematisch, alleen al omdat het in tegenspraak is met het valse zionistische adagium dat historisch Palestina ‘een land zonder volk voor een volk zonder land’ was. Theodor Herzl, de Oostenrijks-Hon-

gaarse grondlegger van het modern zionisme, de politieke beweging die streefde naar de stichting van een Joodse staat, schreef in 1895 in zijn dagboek dat er nog wel wat actie nodig was om dat land ook daadwerkelijk leeg te maken: 'We zullen de straatarme bevolking over de grens moeten laten verdwijnen door haar werk te verschaffen in doorreislanden, terwijl we haar elk werk in ons eigen land ontzeggen.' Dit zou wel 'discreet' en 'behoedzaam' moeten worden uitgevoerd, tekende hij aan.

Na de Tweede Wereldoorlog woonden er ruim 600.000 Joden in het Britse mandaatgebied Palestina. In 1918 waren dat er nog maar 56.000. Europees antisemitisme, resulterend in pogroms en de Holocaust, gecombineerd met het opkomend zionisme, bewoog Joden ertoe om een veilige haven te zoeken in het land van hun Bijbelse voorvaders. De totale bevolking van Palestina bedroeg in 1946 zo'n 1.850.000 mensen. Naast de oorspronkelijke Joodse Palestijnse bevolking en de Joodse nieuwkomers uit Europa, bestond de overgrote meerderheid uit islamitische Palestijnen en was er een christelijk-Palestijnse minderheid.

In 1947 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties Resolutie 181 aan, beter bekend als het VN-verdelingsplan. De Britten zouden hun mandaat over historisch Palestina opgeven en het land zou verdeeld worden in een Joodse en een iets kleinere 'Arabische' staat. Jeruzalem zou een speciale status krijgen en onder internationaal bestuur vallen. Tussen de Joodse en Palestijnse bevolking ontstond een burgeroorlog, die na het uitroepen van Israël als staat en inmenging van omliggende

Arabische landen de Arabisch-Israëlsche Oorlog werd. Uiteindelijk veroverde Israël 78 procent van het Britse mandaatgebied Palestina. Tussen 1947 en 1949 zijn er 750.000 Palestijnen gevlucht of verdreven door zionistische milities. Honderden dorpen werden met de grond gelijk gemaakt, terwijl andere bleven staan en nieuwe Hebreeuwse namen en Joods-Israëlsche inwoners kregen. Deze etnische zuivering wordt de Nakba genoemd. De Palestijnse vluchtelingen belandden voornamelijk in vluchtelingenkampen in omliggende landen, en op de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, die beide in 1967 door Israël zouden worden veroverd. De 160.000 Palestijnen die binnen de grenzen van Israël bleven, leefden tot 1966 onder militair bestuur. Hun aantal bedraagt nu 2,1 miljoen. Ze maken zo'n 21 procent uit van de totale Israëlsche bevolking en hebben een Israëlsch paspoort. Dat geldt niet voor de Palestijnen die in bezet gebied onder een apartheidsregime leven en het moeten doen met een systeem van verschillende identiteitsbewijzen die aangeven welke rechten ze wel, en vooral niet, hebben. Ze zijn niet alleen geografisch verspreid, maar ook geïsoleerd, omdat ze niet naar elkaar kunnen reizen – wie een ID-kaart heeft voor de Westelijke Jordaanoever of Gaza mag niet zonder toestemming van Israël het gebied verlaten. Niet voor een studie, niet voor het bijwonen van een huwelijk, en niet voor het laten behandelen van een ernstige ziekte. Houders van een Jeruzalem-ID mogen Israël wel in, maar zijn geen staatsburger. De verschillen in 'privileges' en mate van repressie kunnen onder de Palestijnse bevolking leiden tot onderling onge-

grip en wantrouwen. Het is maar een greep uit de vele verdeel-en-heerstactieken die Israël inzet om het Palestijnse volk onder de duim te houden.

De absurde vormen die deze onderdrukking en het tegengaan van een nationaal besef aanneemt, werden me voor het eerst duidelijk door een anekdote van George, een Palestijn met een Israëlisch paspoort, met wie ik omging toen ik jaren geleden in Tel Aviv woonde en werkte. Zijn moeder was lerares op een Arabische school voor speciaal onderwijs in het noorden van Israël. Op een dag kreeg ze bezoek van de Israëlische onderwijsinspecteur, die plaatsnam in de klas. De moeder van George schreef zinnen op het bord en onderstreepte de belangrijke woorden met gekleurde stiften. Na afloop van de les liet de inspecteur weten dat ze het uitstekend had gedaan, maar suggereerde hij wel dat ze voortaan andere stiften moest gebruiken. De kleuren zwart, groen en rood kwamen namelijk ook in de Palestijnse vlag voor, en waren om die reden niet geschikt.

Maar een volk in verdrukking vindt creatieve manieren om zijn gedeelde identiteit uit te dragen en te vieren. De watermeloen, die overal in Palestina wordt verbouwd (of beter gezegd: werd, want alle vruchtbare landbouwgrond in Gaza is inmiddels vernietigd of geannexeerd), is daar een wereldberoemd voorbeeld van. Een van de verklaringen voor de status van de watermeloen als verzetsymbool komt van de bekende Palestijnse kunstenaar Sliman Mansour. Hij vertelt in *The National* hoe een expositie van hem, Nabil Anani en Issam Badr in Ramallah in 1980 na drie uur werd gesloten door Israëlische sol-

daten omdat hun werk als politiek werd beschouwd: er waren afbeeldingen van de Palestijnse vlag te zien. Twee weken later moesten de mannen op gesprek komen bij de Israëlische autoriteiten en werd hun te verstaan gegeven dat ze geen politiek geladen werk meer mochten maken, en dat bloemen een geschikter onderwerp waren. En wat nou als ik de bloemen rood, groen, zwart en wit maak, had Badr gevraagd. Dan wordt het schilderij in beslag genomen, was het antwoord. ‘Zelfs als je een watermeloen schildert.’ Het was dus een Israëlische officier die de watermeloen noemde, aldus Mansour. Hoe graag ik deze ontstaansgeschiedenis ook wil geloven en hoe grappig ironisch het zou zijn als het een Israëlische official was die de bekendste representatie van Palestijns verzet had aangedragen; het is aannemelijker dat de Israëliër het gebruik van de watermeloen al eerder had opgepikt onder ‘rebellende’ Palestijnen die het verbod op het tonen van de vlag probeerden te omzeilen dan dat hij ter plekke beseftte dat het rood van het vruchtvlees, het zwart van de pitjes, en het groen en wit van de schil nu nét de kleuren van de Palestijnse vlag zijn. Hoe dan ook, in de decennia hierna duikt de watermeloen vaker op in werk van Palestijnse kunstenaars, om uiteindelijk internationaal door te breken. De steunbetuiging krijgt vorm in speldjes, T-shirts, sokken, oorbellen, tasjes, keppeltjes, sleutelhangers en telefoonhoesjes.

Hoewel Ouwehand aan de interruptiemicrofoon heeft uitgelegd dat de watermeloen staat voor steun aan het Palestijnse volk, houdt Yeşilgöz vol dat er sprake is van een ‘hondenfluitje’: een boodschap met een geheime la-

ding, bestemd voor ingewijde toehoorders. Niet alleen in de Israëlische politiek worden symbolen van Palestijnse eenheid verdacht gemaakt.